

Regeringens proposition

1987/88:98

om knivförbud i vissa fall m. m.

Prop.
1987/88:98

Regeringen föreslår riksdagen att anta det förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 18 februari 1988.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Anna-Greta Leijon

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en lag om förbud mot att i vissa fall inneha knivar och andra farliga föremål.

Förslaget innebär att det skall vara förbjudet att inneha knivar och vissa andra farliga föremål vid offentliga tillställningar och allmänna sammankomster. Förbudet gäller dock inte om innehavet står i överensstämmelse med ändamålet med tillställningen eller sammankomsten, om föremålet skall användas vid arbete på platsen eller om innehavet annars med hänsyn till föremålets art och övriga omständigheter är att anse som befogat.

Enligt den föreslagna lagen skall det vidare vara förbjudet att på allmän plats inneha vissa särskilt farliga föremål – s. k. gatustridsvapen. Det rör sig i den delen om föremål som nästan uteslutande tjänar syftet att användas för att skada andra, exempelvis knogjärn och karatepinnar.

Lagen föreslås träda i kraft den 1 juni 1988.

Lagförslagen i denna proposition har granskats av lagrådet. Propositionen innehåller därför tre huvuddelar: lagrådsremissen (s. 3), lagrådets yttrande (s. 20) och föredragande statsrådets ställningstaganden till lagrådets synpunkter (s. 21).

Den som vill ta del av samtliga skäl för lagförslagen måste därför läsa alla tre delarna.

Lag om förbud mot att i vissa fall inneha knivar och andra farliga föremål

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Knivar, andra stick- och skärvapen och andra föremål som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa får inte innehas vid offentliga tillställningar som avses i allmänna ordningsstadgan (1956:617) eller vid allmänna sammankomster som avses i lagen (1956:618) om allmänna sammankomster.

Förbudet i första stycket gäller inte,

1. om innehavet står i överensstämmelse med ändamålet med tillställningen eller sammankomsten,
2. om föremålet skall användas vid arbete på platsen eller
3. om innehavet annars med hänsyn till föremålets art och övriga omständigheter är att anse som befogat.

2 § Utöver vad som följer av 1 § gäller förbud mot att på allmän plats inneha knogjärn, batonger, kaststjärnor och andra sådana föremål som är särskilt ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa.

Förbudet i första stycket gäller inte om föremålet enligt särskilda föreskrifter ingår i utrustning för viss tjänst eller visst uppdrag eller om innehavet annars med hänsyn till särskilda omständigheter måste anses uppenbart befogat.

3 § I fråga om vapen och andra föremål som vapenlagen (1973:1176) är tillämplig på gäller föreskrifterna där i stället för denna lag.

4 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 1 eller 2 § skall dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. I ringa fall döms inte till ansvar.

5 § Knivar eller andra föremål som innehafts i strid mot 1 eller 2 § skall förklaras förverkade, om det inte är uppenbart oskäligt.

Denna lag träder i kraft den 1 juni 1988.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 4 februari 1988

Närvarande: statsrådet Feldt, ordförande, och statsråden Sigurdsen, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, S. Andersson, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Johansson, Hulterström, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén

Föredragande: statsrådet Leijon

Lagrådsremiss om knivförbud m. m.

1 Inledning

Med stöd av regeringens bemyndigande tillkallade dåvarande chefen för justitiedepartementet i augusti 1987 en särskild utredare, docenten Leif G W Persson, med uppdrag att göra en översyn av vapenlagstiftningen m. m. Utredningen antog namnet 1987 års vapenutredning (Ju 1987:04).

Utredningen avlämnade i oktober 1987 delbetänkandet (SOU 1987:61) Knivförbud. Det innehåller bl. a. förslag om förbud mot att inneha kniv och andra sådana farliga föremål vid offentliga tillställningar och allmänna sammankomster. Vidare föreslås ett förbud mot att inneha s. k. gatustridsvapen på allmän plats.

Utredningens sammanfattning av innehållet i betänkandet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av riksåklagaren, Göta hovrätt, Stockholms tingsrätt, rikspolisstyrelsen, polismyndigheterna i Stockholm och Malmö, konsumentverket/konsumentombudsmannen (KO), länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, statens naturvårdsverk, Svenska kommunförbundet, Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges åklagare, Föreningen Sveriges länspolischefer, Föreningen Sveriges polischefer, Svenska polisförbundet, Sveriges Domareförbund, Sveriges Riksidrottsförbund, Svenska Scoutförbundet, Svenska jägareförbundet och Jägarnas Riksförbund – Landsbygdens Jägare.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har överlämnat ett yttrande från polismyndigheten i Göteborg.

En sammanställning av remissyttrandena har upprättats i justitiedepartementet och finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (dnr 87-3308).

2 Allmän motivering

2.1 Allmänna utgångspunkter

Våldsbrottslighetens utveckling

Våldsbrottsligheten har under senare år tilldragit sig ett växande intresse i den allmänna debatten. Intresset bör ses främst mot bakgrund av den ökning av antalet anmälda våldsbrott som har ägt rum under efterkrigsti-

den. I den delen vill jag erinra om att utredningen har gjort en sammanställning av kriminologiska data rörande våldsbrottslighet och bl. a. redovisar följande uppgifter.

Under år 1986 polisanmälades omkring 40 000 våldsbrott i Sverige. Av dessa begicks ungefär hälften utomhus. Klart är emellertid också att långt ifrån alla våldsbrott kommer till polisens kännedom. Utredningen räknar med att den verkliga våldsbrottsligheten är åtminstone tre gånger så stor som den registrerade. Den dolda våldsbrottsligheten består dock i högre grad än den registrerade av lindrigare våldsfall.

Den anmälda våldsbrottsligheten har ökat kraftigt sedan år 1950. Ökningen är dock starkast fr. o. m. mitten av 1960-talet. Delvis kan denna ökning förklaras av att kriminalstatistiken har blivit bättre och att anmälningsbenägenheten har ökat, men mycket tyder på att det också har förekommit en faktisk ökning av våldet. Det är mycket som talar för att vapen förekommer vid våldsbrott i allt större utsträckning och att den utvecklingen fortsätter.

Tidigare åtgärder

Under senare år har olika lagstiftningsåtgärder vidtagits i syfte att bryta den negativa utvecklingen när det gäller våldsbrottsligheten och särskilt för att komma tillrätta med sådana våldsbrott där vapen, knivar och andra tillhyggen kommer till användning.

Med verkan från och med den 1 juli 1983 utvidgades möjligheten att ta i beslag knivar och andra farliga föremål samt att förklara dem förverkade. Den nya ordningen, som regleras i 36 kap. 3 § brottsbalken (BrB), innebär att man kan ta i beslag och förverka föremål som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa och som har påträffats under omständigheter som ger anledning att befara att de skall komma till sådan användning. Avsikten har varit att bestämmelsen skall ge underlag för att ta hand om knivar och andra farliga tillhyggen – t. ex. kättingar, batonger, järnrör och liknande föremål – från bl. a. personer som genom sitt uppträdande ger anledning att anta att de kan komma att använda föremålet för att skada andra. Något sådant uppsåt att utföra eller främja brott som förutsätts för ansvar för förberedelse till misshandel krävs inte för att regeln skall kunna tillämpas. Däremot måste förhållandena vara sådana att det finns anledning att anta att föremålet kan komma att användas på det sätt som jag nyss nämnde.

I polislagen (1984:387) har införts en bestämmelse som ger polisen rätt att under vissa omständigheter kroppsvisitera personer för att söka efter vapen och andra föremål som kan förklaras förverkade enligt den nyss angivna regeln. För sådant ändamål får polismannen också undersöka portföljer, handväskor och annat liknande handbagage. Denna ändring i polislagen trädde i kraft så sent som den 1 juli 1987.

Jag vill tillägga att förverkande av knivar och andra farliga föremål naturligtvis också kan ske enligt den allmänna bestämmelsen om förverkande av hjälpmedel vid brott. I 36 kap. 2 § BrB föreskrivs nämligen att egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt balken får förklaras förverkade, om det är påkallat till förebyggande av brott eller om

det annars finns särskilda skäl. Med stöd av denna regel kan man t. ex. förverka knivar och andra föremål som har använts vid misshandel eller olaga hot eller försök eller förberedelse till sådant brott.

Här bör också nämnas förordningen (1959:312) om förbud mot innehav av vissa stiletter m. m. (stillettförordningen). Enligt vad som föreskrivs där får springstilett eller springkniv inte förvärfvas eller innehas av den som inte har fyllt 21 år eller överlåtas eller upplåtas till en sådan person. Med springstilett avses ett stickvapen med klinga som med hjälp av en fjädermekanism eller liknande snabbt kan fällas eller skjutas ut ur skaftet. Med springkniv förstås en på motsvarande sätt konstruerad kniv. I förordningen finns även generella bestämmelser om förbud mot att tillverka eller införa sådana knivar i riket.

Tidigare behandling av frågan om knivförbud m. m.

Riksdagen bereddes år 1959 tillfälle att yttra sig över förslaget till stillettförordning och avslog då ett motionsförslag om ett generellt förbud mot innehav av springstiletter m. m. (prop. 1959:158, 2LU 1959:41, rskr. 309).

Frågan om att införa ett generellt knivförbud har därefter vid olika tillfällen diskuterats i riksdagen. Tanken på ett sådant förbud har därvid avvisats. (För en närmare redovisning av den debatt som förts i denna fråga hänvisas till betänkandet s. 23–27.)

I propositionen med förslag till de tidigare nämnda reglerna om förverkande av knivar m. m. till förebyggande av våldsbrott ställde sig även föredragande statsrådet avvisande till tanken på ett generellt knivförbud på allmän plats; i första hand borde de åtgärder som föreslogs i propositionen tillgripas. Samtidigt påpekades att det praktiska utfallet av dessa åtgärder skulle följas med uppmärksamhet. Skulle utvecklingen visa sig motivera ytterligare åtgärder, fick frågan tas upp på nytt (prop. 1982/83:89 s. 13).

Nämnas bör också att min företrädare i regeringens skrivelse 1986/87:21 om åtgärder mot vålds- och egendomsbrott påpekade bl. a. att det sedan år 1977 i Finland fanns ett generellt förbud mot att bära kniv och liknande vapen på allmän plats och att man i Finland hade vissa positiva erfarenheter av denna lagstiftning, inte minst när det gällde dess attitydpåverkande effekt. Från polishåll i Finland hade påpekats att lagen inte föranlett några beaktansvärda tillämpningssvårigheter och att man bland befolkningen – till skillnad från vad som förut varit en utbredd vana – på allmän plats bar kniv e. d. på sig i tämligen liten utsträckning. Detta gällde inte bara folk i allmänhet utan också personer som omhändertogs av polisen.

(För en närmare redogörelse för förhållandena i Finland och andra länder där det finns bestämmelser om knivförbud hänvisas till betänkandet s. 31–37.)

Mitt förslag: Ett förbud införs mot att medföra kniv och andra farliga föremål vid offentliga tillställningar och allmänna sammankomster. Undantag görs för sådana innehav som står i överensstämmelse med ändamålet med tillställningen eller sammankomsten. Detsamma gäller innehav av knivar och andra föremål som skall användas som arbetsredskap på platsen eller där innehavet annars med hänsyn till föremålets art och övriga omständigheter framstår som befogat.

Utredningens förslag överensstämmer i sak nära med mitt förslag.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser ansluter sig till utredningens förslag. Åtskilliga instanser vill gå ett steg längre och omedelbart införa knivförbud på allmän plats. Två remissinstanser avstyrker förslaget.

Skälen för mitt förslag: Låt mig här börja med att erinra om att utredningen i sin kriminologiska undersökning har presenterat material som ger vid handen att våldsbrottsligheten i hög grad är koncentrerad till vissa platser, tider och omständigheter. Den är vanligare i storstadsregionerna än i landet i övrigt och förekommer oftare i stad än på landsbygd. I städerna är utomhusvåldet mycket starkt koncentrerat till stadskärnorna, till kvällstid och nätter och i synnerhet till helgkvällar och helgnätter. En stor del av våldshändelserna utomhus inträffar i samband med nöjesaktiviteter.

Våldet – särskilt utomhusvåldet – är också starkt koncentrerat till en mindre del av befolkningen. Det rör sig om personer som ofta har en omfattande kriminell belastning, av vilken merparten består av annan brottslighet än våldsbrott. Utomhusvåldet begås till största delen av yngre män.

När det gäller användande av vapen vid våldsbrott har utredningen kommit fram till att vapen förekommer vid vart femte anmält våldsbrott. Stick- och skärvapen (vanligen olika slag av knivar) förekommer i ungefär vart tionde, hugg- och slagvapen i knappt vart tionde våldsbrott. Skjutvapen vid våldsbrott är mycket ovanligt. Vapenförekomsten är högst vid personrån (25 %), följt av misshandelsbrott (15–20 %), våldtäkt (13 %) och våld mot tjänsteman (3 %).

Totalt sett uppskattar utredningen att vapen förekom vid 6000–8000 anmälda våldsbrott under år 1986. De fall som avsåg stick- eller skärvapen uppskattas till 3 500–4 000. Den större delen av de brott där vapen använts utspelar sig dock inte på allmän utan på annan plats. De fall där vapen har utnyttjats och som hänför sig till allmän plats uppskattar utredningen till 1 600–2 000 för hela landet år 1986. De som avsåg stick- eller skärvapen uppskattas till 1 100–1 300.

I likhet med utredningen anser jag att dessa uppgifter understryker det angelägna i att försöka motverka att knivar och andra farliga föremål kommer till användning vid våldsbrott. En begränsning av rätten att bära kniv och andra farliga föremål bör i sig vara ägnad att minska såväl antalet våldsbrott som antalet personer som dödas eller skadas i samband med

sådan brottslighet. Det finns givetvis, som utredningen har varit inne på, olika sätt att angripa detta problem; bl. a. möjligheten att generellt begränsa förekomsten av särskilt farliga typer av knivar genom restriktioner med avseende på bl. a. import och försäljning. Den frågan behandlas emellertid inte närmare i betänkandet, utan utredningen avser att återkomma till den i ett senare sammanhang. Jag saknar därför underlag för att nu gå in närmare på den tanken. Det kan dock finnas anledning att återkomma till den.

En annan möjlighet är att införa ett generellt förbud mot att inneha kniv på allmän plats. Utredningen har i motsats till en del remissinstanser ansett att det inte finns tillräckliga skäl för att nu införa ett sådant förbud.

För egen del delar jag utredningens uppfattning att det är förenat med betydande svårigheter att på ett lämpligt sätt avgränsa räckvidden av ett mera generellt knivförbud. Knivar är i många sammanhang nödvändiga arbetsredskap som måste kunna innehas även på allmänna platser och som rimligtvis också måste kunna medföras till och från olika fritidsaktiviteter där användande av kniv är naturligt och invändningsfritt från allmän synpunkt. Som utredningen har funnit är det också tveksamt om det finns något verkligt behov av ett knivförbud på allmän plats på alla orter. Särskilt på mindre orter kan ett så vidsträckt knivförbud te sig opåkallat. Jag är därför inte beredd att nu föreslå ett generellt förbud mot innehav av knivar på allmän plats. Utredningen förutsätter emellertid att den kan komma att ta upp frågan på nytt i ett senare betänkande efter det att man har fått erfarenheter av den ordning som nu föreslås. Jag vill inte utesluta att sådana förnyade överväganden kan ge anledning till ett ändrat ställningstagande i frågan om ett mera generellt knivförbud.

Det nu aktuella betänkandet anser jag emellertid endast ge underlag för överväganden om en begränsning av rätten att bära kniv som är mindre omfattande än den nyss diskuterade. Utredningen har för sin del förordat ett förbud som tar sikte på sådana situationer som erfarenhetsmässigt innebär särskilda risker från våldssynpunkt, nämligen offentliga tillställningar och allmänna sammankomster.

Offentliga tillställningar är sådana tillställningar som avses i 9 § allmänna ordningsstadgan (1956:617), nämligen tävling och uppvisning i sport och idrott, danstillställning, cirkusföreställning, tivoli- och marknadsnöjen, festtåg samt tillställning av annat slag, som anordnas för allmänheten och som inte avses i lagen (1956:618) om allmänna sammankomster. Om tillträde till en tillställning är beroende av medlemskap i en förening eller av en inbjudan, skall tillställningen ändå anses som offentlig, om den ingår i en rörelse som uppenbarligen drivs uteslutande eller väsentligen för att anordna sådana tillställningar. Är en tillställning med hänsyn till omfattningen av den krets som har tillträde eller till de villkor under vilka tillträde lämnas att jämföras med en tillställning till vilken allmänheten har tillträde, skall den också anses som offentlig.

Bestämmelser om allmänna sammankomster finns i lagen om allmänna sammankomster (LAS). Lagen är tillämplig på allmänna sammankomster som hålls för överläggning, opinionsyttring eller upplysning i allmänna eller enskilda angelägenheter eller som är att hänföra till föreläsning eller föredrag för undervisning eller meddelande av allmän eller medborgerlig

bildning eller religionsutövning. Lagen gäller också i fråga om allmänna teaterföreställningar, konserter, biograföreställningar eller andra allmänna sammankomster för att framföra konstnärliga verk. En sammankomst anses som allmän, om den anordnas för allmänheten, om allmänheten har tillträde till den eller om den med hänsyn till de villkor under vilka tillträde lämnas är att jämställa med allmän sammankomst. Bestämmelserna i LAS skall tillämpas även om det vid sammankomsten förekommer mindre inslag som avser underhållning eller förströelse av annat slag än framförande av konstnärliga verk (1 § LAS). Allmänna sammankomster omfattas av grundlagsskyddet för mötesfriheten och demonstrationsfriheten. Bestämmelserna om offentliga tillställningar och allmänna sammankomster gäller oavsett om dessa äger rum på allmän plats eller på annat ställe. I vissa fall krävs att anordnaren av tillställningen eller sammankomsten har tillstånd av polismyndigheten medan ett sådant krav inte gäller i andra fall. Anordnaren svarar för att god ordning råder. Polismyndigheten får meddela de ordnings- och säkerhetsföreskrifter som behövs.

Enligt utredningen visar erfarenheter från polisens verksamhet att bråk inte sällan uppstår i anslutning till olika slag av offentliga tillställningar och allmänna sammankomster, särskilt i samband med spritförtäring och när ett stort antal ungdomar samlas. Exempel på sådana tillställningar och sammankomster är vissa idrottsevenemang, konserter, danstillställningar och även evenemang på festplatser. I den mån knivar och andra tillhyggen medförs vid sådana tillfällen finns det naturligtvis också en risk för att de kan komma till användning, om bråk uppstår.

Redan enligt gällande regler finns det i och för sig betydande möjligheter att ingripa mot knivinnehav i samband med offentliga tillställningar och allmänna sammankomster. Jag kan emellertid instämma i utredningens synpunkt att de nuvarande reglerna om beslag och förverkande av knivar och andra farliga föremål kan sägas hänga i luften ur systematisk och pedagogisk synpunkt genom att de inte ansluter till någon straffbestämmelse. Risken för den som bär kniv i strid mot ett knivförbud att drabbas av straffansvar bör också kunna få allmänpreventiva effekter. Samhällets avståndstagande från att människor går omkring beväpnade markeras tydligare om förverkandereglerna förenas med ett straffsanktionerat förbud. Ett knivförbud skulle på så sätt kunna bidra till att ändra attityderna till att bära kniv.

Jag vill i sammanhanget erinra om den attitydpåverkan som utredningen redovisar att man anser sig ha uppnått i Finland med knivförbud. Erfarenheterna i Finland visar enligt utredningen att ett straffsanktionerat knivförbud i förening med regler om förverkande och med en rimlig grad av övervakning från polisens sida på ett påtagligt sätt kan påverka allmänhetens attityd i riktning mot att självmant avstå från att bära kniv.

Jag delar därför också utredningens uppfattning att en reglering som innefattar ett straffsanktionerat förbud mot att medföra knivar och andra tillhyggen till offentliga tillställningar och allmänna sammankomster bör kunna få effekter på förekomsten av sådana föremål på allmän plats över huvud taget.

Såsom ett skäl mot att införa ett förbud som inriktar sig på allmänna

sammankomster och offentliga tillställningar kan, som utredningen påpekar, anföras att antalet våldsbrott med kniv eller andra tillhyggen i sådana sammanhang är mindre än antalet liknande våldsdåd i hemmen och på allmän plats i övrigt. I likhet med utredningen anser jag emellertid att det både av hänsyn till intresset av att motverka mänskligt lidande och från samhällelig synpunkt är starkt påkallat att försöka minska antalet fall av våld med kniv och andra tillhyggen i dessa sammanhang, även om resultatet av en sådan reglering inte skulle få några avsevärda effekter i brottsstatistiken.

Det bör i detta sammanhang också framhållas att det endast undantagsvis kan finnas något beaktansvärt behov av att bära kniv eller andra tillhyggen vid offentliga tillställningar eller allmänna sammankomster. Ett förbud som är begränsat till sådana sammanhang kan därför inte med fog uppfattas som ett otillbörligt intrång i den personliga friheten. Förbudet understryker i stället något som de flesta redan i dag torde uppfatta som självklart, nämligen att man inte bör komma beväpnad till en tillställning eller en sammankomst.

Med hänsyn till det anförda föreslår jag alltså i likhet med utredningen att det inte skall vara tillåtet att inneha kniv vid en offentlig tillställning eller allmän sammankomst.

Ett förbud av det slag som nu diskuteras kan emellertid inte vara undantagslöst. Det kan nämligen förekomma situationer då det finns helt godtagbara skäl för att vid en offentlig tillställning eller allmän sammankomst medföra kniv eller något annat föremål som i och för sig kan användas som tillhygge vid våldsbrott. Utredningen har som exempel nämnt att användande av kniv kan ingå som ett naturligt led i verksamheten vid en offentlig tillställning eller allmän sammankomst. Det kan röra sig om fisketävlingar, uppvisningar etc. Undantag bör som utredningen förordar också göras för fall då kniv bärs för att användas vid arbete på platsen. Utredningen har därför föreslagit att undantag skall göras för dessa två situationer. För att undvika en tillämpning av knivförbudet som i enstaka fall kan framstå som stötande bör enligt utredningen dessutom den till förbudet anknutna straffbestämmelsen innehålla en föreskrift om att ansvar inte skall ådömas i ringa fall av överträdelse av förbudet.

Vid remissbehandlingen har det pekats på olika andra situationer än dem som utredningen tagit upp där ett förbud att inneha kniv vid en offentlig tillställning eller allmän sammankomst inte ter sig befogat – exempelvis när en person på väg till eller från någon form av fritidsaktivitet deltar i en tillställning eller sammankomst eller när scouter deltar i firandet av svenska flaggans dag. Det har vidare gjorts gällande att innehav av en mindre s. k. pennkniv bör vara tillåtet.

För min del anser jag att det bör finnas en bestämmelse om ansvarsfrihet i ringa fall. Härutöver bör emellertid också själva förbudets omfattning begränsas så att det inte avser situationer där kniv innehav framstår som befogat. En sådan lösning innebär naturligtvis att förbudets omfattning blir något mer obestämd och att systemet kan framstå som mer invecklat. Från principiell synpunkt anser jag emellertid att det inte är acceptabelt att innehav som är allmänt godtagbara och som framstår som klart befogade

formellt sett skall omfattas av en förbudsregel. Erfarenheterna från Finland tyder också på att det inte bör bli några större tillämpningsproblem.

Regeln om ansvarsfrihet blir med den ordning jag förordar tillämplig endast på de fall där kniv innehavet visserligen inte framstår som befogat men ändå kan anses utgöra en ringa överträdelse av förbudet. Jag tänker då på fall där en kniv utan godtagbar anledning har medförts vid tillställningen eller sammankomsten men där innehavet ändå kan anses ursäktligt, t. ex. därför att den som har kniven inte avsett att delta när han medförde kniven till platsen.

Jag vill tillägga att jag, i likhet med utredningen och en bred remissopinion, anser att förslaget om förbud mot att inneha knivar vid offentliga tillställningar och allmänna sammankomster bör omfatta även andra stick- eller skärvapen och andra föremål som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa. Jag återkommer i specialmotiveringen med närmare överväganden angående vilka föremål som bör omfattas av förbudet. I nästa avsnitt skall jag ta upp frågan om ett mer omfattande förbud mot vissa sådana farliga föremål, nämligen de s. k. gatustridsvapnen.

2.3 Förbud mot att inneha s. k. gatustridsvapen på allmän plats

Mitt förslag: Förbud införs mot att inneha s. k. gatustridsvapen på allmän plats i den betydelse som detta begrepp har i brottsbalken. Vissa klart begränsade undantag från detta förbud skall gälla.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med mitt förslag. Enligt utredningens förslag skall dock uttrycket allmän plats användas i den mening som avses i allmänna ordningsstadgan. Utredningen föreslår inte några uttryckliga undantag från förbudet.

Remissinstanserna: Alla remissinstanser delar utredningens uppfattning att gatustridsvapen bör förbjudas på allmän plats. Åtskilliga av dessa vill gå längre än utredningen och förordar ett totalförbud mot gatustridsvapen eller att innehavsförbudet i vart fall skall gälla på allmän plats i den betydelse som detta begrepp har i brottsbalken. En remissinstans avstyrker lagstiftning på grundval av utredningsförslaget eftersom det anses allför onyanserat.

Skälen för mitt förslag: Med uttrycket gatustridsvapen brukar man avse vissa vapen och andra föremål som till sin typ är avsedda för våldsanvändning, exempelvis för hot eller misshandel. Som exempel på gatustridsvapen kan nämnas knogjärn, batonger, s. k. precisionsslangbågar, karatepinnar, kaststjärnor, strypsnaror och rivhandskar.

Gatustridsvapen förekommer i växande utsträckning – särskilt bland vissa ungdomsgrupper. De föremål som här avses säljs för närvarande fritt i vissa affärer och genom postorderföretag. Inte sällan tillverkas sådana vapen också av barna själva. Utredningen återger en uppgift från polisen att det har förekommit att skolbarn har tillverkat gatustridsvapen i skol-

slöjden utan att lärarna har ansett sig kunna hindra detta med hänsyn till att något lagligt förbud mot sådana vapen inte finns.

I fråga om gatustridsvapen ger gällande regler om bl. a. beslag och förverkande av farliga föremål i många fall möjlighet för polisen att ingripa genom att beslagta vapnen. Det förekommer dock, som utredningen har redovisat, inte så få fall där lagliga förutsättningar för att ingripa inte är uppfyllda, t. ex. därför att omständigheterna när vapnet påträffas inte är sådana att det finns anledning att anta att det kan komma till brottslig användning. I sådana situationer har det tydligen förekommit att åklagare har hävt beslag av gatustridsvapen, som därefter har återlämnats till innehavaren.

Jag anser i likhet med utredningen och remissinstanserna att det bör införas regler som skall förhindra att gatustridsvapen förekommer på allmän plats. Sådan lagstiftning skulle få betydelse framför allt i de fall då omständigheterna är sådana att ett ingripande enligt de nya reglerna i 19 § andra stycket polislagen inte kan ske och då omständigheterna inte heller är sådana att innehavaren kan anses ha gjort sig skyldig till förberedelse till ett våldsbrott. Bestämmelser om straffansvar för innehav av gatustridsvapen på allmän plats och förverkande av det aktuella vapnet skulle med andra ord ge större möjligheter att ta hand om dessa särskilt farliga föremål och därigenom förhindra att de används för att skada andra människor.

Jag avser att i specialmotiveringen närmare redogöra för vilka typer av föremål som bör omfattas av en sådan reglering.

De undantagsproblem jag har berört i fråga om ett knivförbud gör sig inte lika starkt gällande beträffande gatustridsvapnen. Det finns emellertid ett visst utrymme för godtagbart innehav av föremål som kan anses rymmas under beteckningen gatustridsvapen. Jag tänker då närmast på batonger som används inte bara av polisen utan även av väktare, ordningsvakter och skyddsvakter. Jag föreslår mot den bakgrunden att undantag görs för sådana föremål som ingår i föreskriven utrustning för viss tjänst eller särskilt uppdrag. Undantag bör också gälla om ett innehav annars på grund av särskilda omständigheter måste anses som uppenbart befogat. Jag tänker här exempelvis på transport av utställningsföremål av nu ifrågasvarande slag som sker under betryggande former.

Av betänkandet framgår att utredningens förslag i denna del närmast är att anse som ett första steg i riktning mot ett totalförbud mot gatustridsvapen. Utredningen kommer således i ett senare sammanhang att ta upp frågan om förbud mot gatustridsvapen även på enskilt område samt frågor om import och försäljning av sådana föremål. Eftersom jag har svårt att se att gatustridsvapnen, allmänt sett, har något existensberättigande uppfattar också jag ett förslag att förbjuda dem på allmän plats som ett första steg mot ett mera generellt förbud. Jag räknar därför med att på grundval av ett senare betänkande från utredningen ha anledning att ta upp frågan om ett mera långtgående förbud mot dessa föremål.

Uttrycket allmän plats används av utredningen i den mening som det har enligt allmänna ordningsstadgan. Det är i första hand fråga om gata, torg, park och annan plats som enligt fastställd detaljplan utgör allmän plats och som har upplåtits för avsett ändamål, för allmänheten tillgänglig del av

hamnområde, allmän väg samt annat område som är upplåtet till eller annars utnyttjas för allmän samfärdsel (1 § första stycket). I en lokal ordningsstadga kan dessutom bestämmas att även andra till allmänt begagnande upplåtna områden vid tillämpningen av de allmänna ordningsföreskrifterna i allmänna ordningsstadgan eller av föreskrifter i lokal ordningsstadga skall vara likställda med allmän plats. Ett utmärkande drag för begreppet allmän plats i ordningslagstiftningen är alltså att det avser områden som är upplåtna för allmän samfärdsel.

Innetorg och stationsväntsalar är inte allmänna platser enligt allmänna ordningsstadgan. Platser under tak eller under jordytan kan ibland vara allmänna platser enligt allmänna ordningsstadgan. Hit kan räknas t.ex. nedgången till en tunnelbanestation men däremot inte själva väntsalen eller perrongen. I praxis synes gränsdragningen ske på det sättet att platsen blir allmän, om allmänheten har obehindrat tillträde till den. Sådana delar av ett trafikområde som är avspärrade för allmänheten eller till vilka tillträde är beroende av färdbiljett är däremot enligt rättstillämpningen inte att anse som allmänna platser enligt allmänna ordningsstadgan.

Vid remissbehandlingen har från många håll anförts att förbudet mot innehav av gatustridsvapen bör gälla på allmän plats i den mera vidsträckta mening som uttrycket har i brottsbalken.

I brottsbalken utgör bestämmningen allmän plats rekvisit i den straffbara handlingen vid vissa brott, som otillåtet förfarande med pornografisk bild (16 kap. 11 §) och förargelseväckande beteende (16 kap. 16 §). Begreppet allmän plats har som antytts en betydligt mera vidsträckt innebörd i brottsbalken än i allmänna ordningsstadgan. I brottsbalken anses det omfatta varje plats, utomhus eller inomhus, som är upplåten för eller annars frekventeras av allmänheten. Om allmänheten har tillträde endast under vissa tider, är platsen allmän under denna tid men inte i övrigt. Allmänna platser i brottsbalkens mening är alltså inte bara sådana områden som avses med uttrycket allmän plats i allmänna ordningsstadgan. Även för allmänheten tillgängliga delar av exempelvis flygplatser och andra trafikområden, väntsalar, spårvägs- och busstationer, restauranger, hotell, affärer, teatrar, biografier, idrottsområden, bad- och campingplatser, kyrkogårdar, tåg, bussar och andra allmänna kommunikationsmedel är allmän plats enligt brottsbalken.

När det gäller frågan om vilken innebörd som bör ges åt uttrycket allmän plats i förevarande sammanhang vill jag först säga att jag har förståelse för utredningens ståndpunkt. Med den utformning av regleringen som utredningen har valt är sambandet mellan förbudet mot gatustridsvapen och ordningslagstiftningen sådant att det ter sig naturligt att det får gälla på allmän plats i den mening som avses i allmänna ordningsstadgan.

Rent sakligt talar emellertid övervägande skäl för att gatustridsvapen inte bör få innehas på platser som är allmänna enligt brottsbalken men inte enligt ordningslagstiftningen.

Jag vill också påpeka att den av utredningen föreslagna ordningen i praktiken skulle innebära att gatustridsvapen som anträffas på platser som är allmänna enbart enligt brottsbalkens synsätt kan omhändertas och innehavaren straffas. Jag har nämligen svårt att tänka mig något exempel där

en person kan medföra ett gatustridsvapen till exempelvis ett idrottsområde eller ett tunnelbanetåg utan att dessförinnan passera över ett område som är allmän plats enligt allmänna ordningsstadgan. Överträdelse av förbudet skulle ju ske redan vid det tillfället och därmed skulle också föreligga förutsättningar för beslag och förverkande av föremålet samt straffansvar för gärningsmannen.

Inte minst av pedagogiska skäl anser jag att det skulle innebära betydande fördelar, om det direkt genom det lagstadgade förbudet görs klart att innehav inte är tillåtet på allmän plats i den vidsträckta betydelse som uttrycket har i brottsbalken. Jag förordar därför denna lösning.

Jag vill tillägga att ordningslagstiftningens framtida utformning för närvarande övervägs i departementet på grundval av ordningsstadgeutredningens betänkande (SOU 1985:24) Ordningslag. Det kan i det sammanhanget finnas anledning att återkomma till de problem som kan vara förenade med att uttrycket allmän plats förekommer i både ordningslagstiftningen och brottsbalken men med skilda betydelser.

Förbudet mot att inneha gatustridsvapen kommer att gälla också vid sådana offentliga tillställningar och allmänna sammankomster som inte äger rum på allmän plats. Dessa vapen utgör nämligen exempel på sådana farliga föremål som bör jämföras med knivar enligt vad jag har anfört i föregående avsnitt. Sådant innehav av batonger som enligt vad jag tidigare anfört skall vara tillåtet på allmän plats bör självfallet också vara tillåtet vid offentliga tillställningar och allmänna sammankomster.

2.4 Den lagtekniska lösningen

Mitt förslag: De nya bestämmelserna om förbud mot att inneha knivar och andra farliga föremål tas in i en särskild lag.

Utredningens förslag överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna har i allmänhet godtagit utredningens förslag. Två remissinstanser förordar att reglerna tas in i allmänna ordningsstadgan och lagen om allmänna sammankomster.

Skälen för mitt förslag: Utredningen har förordat att de nya bestämmelserna om knivförbud m. m. tas in i en särskild lag om förbud mot att i vissa fall inneha knivar och andra farliga föremål. Ett alternativ skulle vara att – som några remissinstanser föreslagit – ta in förbuds- och straffbestämmelserna i allmänna ordningsstadgan och lagen om allmänna sammankomster. I avvaktan på att det beredningsarbete rörande ordningslagstiftningens framtida utformning som jag berörde i föregående avsnitt slutförs bör emellertid allmänna ordningsstadgan och lagen om allmänna sammankomster inte förses med dessa nya förbudsregler. Jag vill inte utesluta att det i framtiden kan visa sig ändamålsenligt att föra över bestämmelserna till en mera övergripande ordningslag.

I enlighet med det anförda har i justitiedepartementet upprättats ett förslag till lag om förbud mot att i vissa fall inneha knivar och andra farliga föremål.

Förslaget bör fogas som *bilaga 2* till protokollet i detta ärende.

4 Specialmotivering

1 § Knivar, andra stick- och skärvapen och andra föremål som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa får inte innehas vid offentliga tillställningar som avses i allmänna ordningsstadgan (1956:617) eller vid allmänna sammankomster som avses i lagen (1956:618) om allmänna sammankomster.

Förbudet i första stycket gäller inte,

1. om innehavet står i överensstämmelse med ändamålet med tillställningen eller sammankomsten.
2. om föremålet skall användas vid arbete på platsen eller
3. om innehavet annars med hänsyn till föremålets art och övriga omständigheter är att anse som befogat.

Första stycket

Bestämmelsen anger den yttre ramen för förbudet mot att inneha kniv eller annat farligt föremål vid allmänna sammankomster eller offentliga tillställningar. Innebörden av begreppen allmänna sammankomster och offentliga tillställningar framgår av hänvisningen till berörda författningar och har även behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2)

Under begreppet knivar ryms bl. a. slidknivar, dolkar och stiletter. Hit hör i princip även olika slag av arbetsknivar, men innehav av dessa kommer i praktiken ofta att falla utanför förbudet på grund av den undantagsregel som berörs nedan.

Bajonetter och skarpslipade sablar är exempel på andra stick- eller skärvapen. Under förbudet enligt förevarande paragraf faller även en del verktyg och andra föremål som genom sin konstruktion är ägnade att användas för att skada andra. Hit kan t. ex. höra sylar, stämjärn och mejslar. Regeln tar i princip sikte på sådana föremål som kan utgöra vapen enligt 4 kap. 5 § BrB och som även avses i förverkanderegeln i 36 kap. 3 § 2 BrB.

De s. k. gatustridsvapnen, som behandlas i 2 §, nämns inte särskilt men omfattas också av förbudet i förevarande paragraf.

Utanför regleringen faller däremot skjutvapen och andra föremål som regleras i vapenlagen (jfr 3 §).

Bestämmelserna i första stycket tar i första hand sikte på knivar som bärs i handen, vid bältet, i en ficka eller på annat liknande sätt. Även knivar som innehas på annat sätt, t. ex. genom att medföras i en väska eller påse, omfattas dock av förbudet. Detsamma gäller knivar som har medförts till en sammankomst eller tillställning och där gömts undan för att kunna hämtas vid behov. I regel bör det också anses otillåtet att förvara en kniv i en garderob som är belägen i anslutning till allmänhetens entré till

den lokal eller det område, där sammankomsten eller tillställningen äger rum. En sådan kniv torde normalt få anses innehas av ägaren vid sammankomsten eller tillställningen. Om någon förvarar en kniv för en annan persons räkning kan bägge personerna anses inneha kniven. Vad som nu har sagts om knivar gäller även andra föremål som omfattas av förbudet.

Förbudet gäller vid offentliga tillställningar och allmänna sammankomster. Det omfattar alltså såväl publik som personal och andra medverkande. Däremot gäller inte förbudet vid förflyttningar till eller från en sammankomst eller tillställning.

Det kan finnas skäl att här beröra den typ av sammankomster som – med eller utan tillstånd – anordnas på allmän plats av bl. a. gatumusikanter. Den som innehar exempelvis en kniv och som enbart passerar platsen för en sådan sammankomst gör sig naturligtvis inte skyldig till överträdelse av förbudet. Detsamma bör vara fallet, om han är tvungen att tränga sig förbi den publik som samlats på platsen. Stannar han för att lyssna på musiken, kommer han däremot att bevista sammankomsten och kan därmed bryta mot förbudet, om förhållandena inte är sådana att undantagsreglerna i andra stycket är tillämpliga. Till detta skall läggas att den som spontant på allmän plats deltar i en sammankomst av nu angivet slag och som genom innehav av kniv eller annat föremål råkar överträda förbudet i första stycket kan undgå ansvar genom den straffrihetsregel som föreslås i 4 § och som jag skall återkomma till senare.

Andra stycket

Här anges vissa undantag från förbudet i första stycket. Sålunda föreskrivs att förbudet inte gäller om innehavet står i överensstämmelse med ändamålet med tillställningen eller sammankomsten, om föremålet skall användas vid arbete på platsen eller om innehavet annars med hänsyn till föremålets art och övriga omständigheter är att anse som befogat.

Det första fallet hänför sig till ändamålet med sammankomsten eller tillställningen. Undantaget gör det t. ex. tillåtet att använda kniv vid tillagning och förtäring av mat vid evenemang där matservering ingår som ett led, t. ex. vid danstillställningar och basarer. Det bör också vara tillåtet att ta med sig för ändamålet lämpade knivar för att anrätta och äta mat vid en allmän picknick av det slag som exempelvis ibland anordnas i Hagaparken utanför Stockholm.

Även sport- och idrottsevenemang har ibland ett ändamål som motiverar att man bär med sig kniv eller andra vapen, t. ex. fiske- eller fäkttävlingar. Motsvarande gäller vid vissa teaterföreställningar, folkdansuppträdanden och andra uppvisningar. Vid t. ex. en del hembygdsevenemang kan även publiken sägas delta i en uppvisning genom att bära folkdräkt, och det bör då vara tillåtet att bära en kniv som traditionellt ingår i dräkten. Den gjorda exemplifieringen är inte avsedd att vara uttömmande.

Vid tillämpningen av undantagsregeln bör man i första hand utgå från de ändamål som typiskt sett ligger i linje med sammankomster eller tillställningar av ett visst slag. Ändamålet med exempelvis en konsert är typiskt sett att framföra musik för en publik. Det finns därför knappast motiv för vare sig musiker eller publik att bära kniv. I vissa fall är dock musikframfö-

randet förenat med ett uppträdande, som kan motivera att vissa normalt sett förbjudna föremål får bäras av musikerna, t. ex. vid vissa slag av rockkonserter. Däremot torde det aldrig kunna godtas att publiken vid en konsert uppträder beväpnad, inte ens om den skulle uppmanas till det av arrangörerna. En motsatt ordning skulle ligga alltför långt ifrån vad som typiskt sett är ändamålet med en konsert. Likaså bör det anses främmande för ändamålet med en politisk demonstration att uppträda beväpnad, även om det politiska budskapet innebär en bekännelse till en våldsideologi.

Vid regelns tillämpning bör man givetvis beakta även typen av kniv eller föremål. En offentlig picknick av det slag som nyss nämndes kan väl motivera att deltagarna medför t. ex. matkniv eller förskärare av normal beskaffenhet men däremot inte större s. k. överlevnadsknivar eller stiletter eller andra föremål som typiskt sett har egenskaper som gör dem mer ägnade att användas som vapen än vad som krävs med hänsyn till tillställningens ändamål.

Det andra undantagsfallet avser användning i arbete. Därmed avses både yrkesmässigt arbete och annat. Regeln innebär att en kniv eller ett annat föremål får medföras vid en tillställning eller en sammankomst som ett led i ett arbete på platsen. Givetvis bör det även vara tillåtet exempelvis för en hantverkare att i sin yrkesutövning bära med sig en kniv som han brukar använda i arbetet även om det inte står klart att kniven krävs just vid den aktuella arbetsuppgiften (se under 4 §). Däremot ger detta undantag självfallet inte rätt för t. ex. en deltagare i publiken att medföra en kniv, som han avser att använda som arbetsredskap vid ett senare tillfälle eller som han nyss har använt. I det fallet kan ju kniven knappast anses buren som ett led i ett arbete på platsen.

Vidare undantas sådana situationer där innehav av kniv eller annat föremål vid en tillställning eller sammankomst framstår som befogat. I lagtexten har detta kommit till uttryck på det sättet att förbudet inte gäller i fråga om innehav som med hänsyn till det aktuella föremålets art och övriga omständigheter framstår som befogat. Tanken är att det inte skall vara förbjudet att bära förhållandevis ofarliga knivar – exempelvis mindre hopfällbara pennknivar – vid offentliga tillställningar och allmänna sammankomster. Av betydelse är också anledningen till att föremålet har medförts och hur det förvaras. Förbudet bör exempelvis inte omfatta en som present inköpt förskärare om denna, innan hemtransport hunnit ske, inslagen i ett paket medförs vid en biografföreställning. Även scoutar – i vilkas utrustning ingår kniv – bör med stöd av denna undantagsregel kunna bevista sådana tillställningar och sammankomster som de brukar bevista i scoututrustning. Detsamma bör t. ex. gälla en hantverkare som stannar till för att lyssna på en gatumusiker eller ett politiskt torgmöte.

Avslutningsvis kan framhållas att undantagsreglerna bör tillämpas med förnuft och generositet, så att inte knivförbudet med fog uppfattas som ett otillbörligt ingrepp i den personliga friheten. Man bör vid tillämpningen hålla i minnet att knivförbudet är avsett att i första hand träffa ett sådant innehav av knivar, som ökar risken för att våldshandlingar inträffar och inte fall då innehavet framstår som nödvändigt eller harmlöst för ett naturligt betraktelsesätt.

2 § Utöver vad som följer av 1 § gäller förbud mot att på allmän plats inneha knogjärn, batonger, kaststjärnor och andra sådana föremål som är särskilt ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa.

Förbudet i första stycket gäller inte om föremålet enligt särskilda föreskrifter ingår i utrustning för viss tjänst eller visst uppdrag eller om innehavet annars med hänsyn till särskilda omständigheter måste anses uppenbart befogat.

Första stycket

Paragrafen innehåller ett förbud mot att på allmän plats inneha vissa särskilt farliga föremål. De föremål som avses är främst s. k. gatustridsvapen. Utmärkande för dessa är att deras enda funktion i princip är att de kan användas som vapen. Att vapen och andra föremål som omfattas av vapenlagen faller utanför förbudet framgår av 3 §.

De föremål som förbudet omfattar har i lagtexten definierats som knogjärn, batonger, kaststjärnor och andra sådana föremål som är särskilt ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa. Förutom de i lagtexten angivna exemplen omfattar förbudet olika former av gatustridsvapen som karatepinnar, strypsnavor, rivhandskar, skarpslipade mejslar, blydagg, s. k. precisionsslangbågar, morgonstjärnor, kedjor som har försetts med handtag samt ölburkar som har fyllts med cement. Till den förbjudna kretsen hör emellertid även föremål som kan användas till annat än vapen men som ändå genom sin konstruktion är särskilt ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa. Som exempel på denna kategori kan nämnas tunga metallbälten, konstruerade för att – förutom som bälten – kunna användas som slagvapen.

Utanför tillämpningsområdet för denna paragraf faller däremot i princip knivar och andra stick- eller skärvapen. Detsamma gäller verktyg och andra bruksföremål, som inte särskilt har konstruerats eller modifierats för att användas som vapen. Begränsningen markeras lagtekniskt genom kravet på att de förbjudna föremålen skall vara "sådana" som knogjärn, batonger och kaststjärnor samt "särskilt" ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa. Det är alltså föremål som typiskt sett är avsedda för våldsanvändning.

Direkt av lagtexten följer att exempelvis s. k. spiralbatonger inte får innehas på allmän plats. Förbudet omfattar emellertid även andra slags batonger under förutsättning att de är särskilt ägnade att användas som vapen.

Begreppet allmän plats används i samma betydelse som i brottsbalkens bestämmelse om förargelseväckande beteende (16 kap. 16 §). Skälen för detta har redovisats i den allmänna motiveringen, där frågan också har kommenterats närmare (avsnitt 2.3).

Andra stycket

Utanför förbudet faller de fall då exempelvis en batong bärs med stöd av en reglementsenlig befogenhet, t. ex. av poliser, väktare eller ordningsvakter. Ett uttryckligt undantag i lagtexten för dessa fall har tagits in i andra stycket.

Såsom redovisats i den allmänna motiveringen avser vapenutredningen att återkomma till frågan om ett totalförbud mot den aktuella typen av

föremål. I avvaktan på ett förslag i den delen bör det vid sidan av det nyss berörda undantaget finnas en viss ytterligare möjlighet för innehav av gatustridsvapen på allmän plats. Detta bör emellertid endast gälla om det finns särskilda omständigheter som gör innehavet uppenbart befogat. Så kan exempelvis vara fallet om föremålet transporteras väl nedpackat under betryggande former. Regeln i 4 § om undantag för ringa fall är dessutom tillämplig. Innehav som inte faller under den här aktuella undantagsregeln bör dock endast sällan kunna anses som ringa fall.

3 § I fråga om vapen och andra föremål som vapenlagen (1973:1176) är tillämplig på gäller föreskrifterna där i stället för denna lag.

Skjutvapen är sådana föremål som formellt skulle kunna omfattas av förbuden i 1 och 2 §§. För att klargöra att den nya lagen inte gäller i fråga om sådana vapen har i förevarande paragraf angetts att föreskrifterna i vapenlagen gäller i stället i fråga om dem. Detsamma gäller andra föremål som omfattas av vapenlagen.

4 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 1 eller 2 § skall dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. I ringa fall döms inte till ansvar.

I paragrafen föreskrivs till en början att den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot förbudet i 1 eller 2 § skall dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. Fängelsepåföljden bör naturligtvis tillämpas endast i grovre fall. Av betydelse för den bedömningen är förutom föremålets karaktär även de omständigheter under vilka överträdelsen skett. Har det förelegat en uppenbar fara att föremålet skulle komma till användning påverkar det naturligtvis bedömningen.

Även oaktsam överträdelse av förbudsreglerna är straffbar. Det innebär att även den som t. ex. av glömska bär med sig ett vapen till en sammankomst eller tillställning kan fällas till ansvar, om inte någon av undantagsreglerna är tillämplig. Vid den praktiska tillämpningen av förbudsreglerna kan det naturligtvis vid fall av oaktsamhet ofta finnas skäl att lämna rapportteftergift enligt 9 § andra stycket polislagen och 5 kap. 5 § polisförordningen (1984:730, 5 § ändrad senast 1985:752).

Enligt andra meningen skall ringa fall av överträdelse av förbudsreglerna inte vara straffbara.

Frågan om en överträdelse av förbudsreglerna utgör ringa fall bör avgöras genom en samlad bedömning av de föreliggande omständigheterna.

Som ringa kan t. ex. anses fall när en hantverkare i sin yrkesutövning medför en arbetskniv till en sammankomst eller tillställning trots att han inte skall utföra något arbete på platsen.

Däremot bör innehav av gatustridsvapen sällan kunna anses som ringa fall.

Om innehavaren av en kniv eller ett farligt föremål har ådragit sig ansvar för misshandel eller för försök eller förberedelse till ett sådant brott torde allmänna principer för s. k. brottskonkurrens i regel leda till att personen döms endast för brottsbalksbrottet och inte därjämte för överträdelse av nu förevarande lag.

5 § Knivar eller andra föremål som innehafts i strid mot 1 eller 2 § skall förklaras förverkade, om det inte är uppenbart oskäligt.

Prop. 1987/88:98

Enligt paragrafen skall knivar eller andra föremål som har varit föremål för brott enligt knivförbudslagen förklaras förverkade om det inte är uppenbart oskäligt. Föreskriften kompletteras av de allmänna reglerna om förverkande i 36 kap. BrB.

Förverkande förutsätter alltså att det föreligger ett brott mot 1 eller 2 §. Därvid utesluts förverkande i de fall då innehavet faller under undantagsreglerna i dessa paragrafer. Att kniven eller föremålet innehafts av någon som inte har fyllt 15 år och som därför enligt 33 kap. 1 § BrB inte kan dömas till påföljd är däremot inget hinder mot förverkande (jfr dock 36 kap. 13 §).

I fall, som enligt 4 § är att anse som ringa och därför inte skall föranleda ansvar, torde det i allmänhet vara uppenbart oskäligt att föremålet förklaras förverkat.

Ett föremål som kan förklaras förverkat med stöd av reglerna i paragrafen får tas i beslag (jfr 27 kap. 1 § BrB). Föremålet får eftersökas genom kroppsvisitation, förutsatt att det förekommer anledning att brott har förövats (jfr 28 kap. 11 § RB). Naturligtvis kan det även inträffa att beslag och förverkande enligt nämnda regler kan komma i fråga beträffande knivar och andra föremål, som påträffas vid t. ex. kroppsvisitation enligt 19 § polislagen (1984:387). Jag vill dock understryka att det utöver vad som följer av 19 § andra stycket inte föreligger någon allmän befogenhet för polisen att, utan brottsmisstanke, kroppsvisitera deltagare vid sammankomster eller tillställningar för att undersöka om någon har överträtt reglerna om knivförbud.

Förverkande beslutas av domstol i samband med prövning av åtal. Det kan också behandlas inom ramen för reglerna om strafföreläggande (jfr 48 kap. RB). Om åtal inte väcks, t. ex. därför att kniven tagits från någon som inte är straffmyndig, får förverkande beslutas av åklagaren i enlighet med reglerna i lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m. m.

Ikraftträdande

Den föreslagna lagstiftningen bör träda i kraft så snart som möjligt och åtminstone före midsommarhelgen 1988.

5 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslaget till lag om förbud mot att i vissa fall inneha knivar och andra farliga föremål.

6 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1988-02-11

Närvarande: justitierådet Mannerfelt, regeringsrådet Palm, justitierådet Freyschuss.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 4 februari 1988 har regeringen på hemställan av statsrådet Leijon beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om förbud mot att i vissa fall inneha knivar och andra farliga föremål.

Förslaget har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Nils Rekke.

Förslaget föranleder följande yttrande av *lagrådet* :

Av remissprotokollet framgår att de i 2 § åsyftade typerna av föremål (de utpräglade gatustridsmedlen) i och för sig skall vara omfattade också av 1 §. Detta får bl. a. betydelse om ett gatustridsvapen tas med på en offentlig tillställning eller allmän sammankomst som inte äger rum på allmän plats, i vilket fall 2 § inte slår till (remissprotokollets avsnitt 2.3 sista stycket).

Det sålunda tilltänkta inbördes förhållandet mellan remissförslagets 1 § och 2 § kan knappast uppfattas vid en läsning av enbart lagtexten. Läsaren bibringas snarast intrycket att paragraferna utgör skilda fack: 1 § tycks avse stick- och skärvapen och andra "sådana" (= liknande?) föremål; 2 § förefaller gälla klubbande eller kastlämpliga vapen. Denna sistnämnda distinktion är således ej i överensstämmelse med förslagets tanke.

Ett möjligt sätt att i lagtexten förtydliga den avsedda innebörden är följande.

I 1 § stryks ordet "sådana".

Första stycket i 2 § ges förslagsvis följande lydelse:

"Utöver vad som följer av 1 § gäller förbud mot att på allmän plats inneha knogjärn, batonger, kaststjärnor och andra sådana föremål som - -
- liv eller hälsa."

I anslutning till dessa formuleringsförslag är att anmärka, att av remissprotokollets specialmotivering till 2 § första stycket framgår att ordet "sådana" - i förbindelse med de dessförinnan nämnda gatustridsvapnen - skulle förmedla intrycket att ordet "sådana" här fyller funktionen att visa släktskap med de särskilt nämnda gatustridsmedlen.

Motsvarande språkliga konstruktion i 1 § skulle emellertid betyda något annat (jfr ovan). Oklarheten i berörd del bör undanröjas.

I övrigt föranleder förslaget inte någon erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 18 februari 1988

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Feldt, Sigurdsen, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, S. Andersson, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Johansson, Hulterström, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén

Föredragande: statsrådet Leijon

Proposition om knivförbud i vissa fall m. m.

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande (beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 4 februari 1988) över förslag till lag om förbud mot att i vissa fall inneha knivar och andra farliga föremål.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Lagrådet har i sak godtagit det remitterade förslaget men förordat vissa jämkningar i 1 och 2 §§ i förtydligande syfte.

De av lagrådet förordade justeringarna bör enligt min mening vidtas.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta det av lagrådet granskade förslaget med vidtagna ändringar.

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta det förslag som föredraganden har lagt fram.

Sammanfattning

Regeringen har i en skrivelse till riksdagen i oktober 1986 lagt fast ett program för en intensifierad kamp mot våldsbrottsligheten. Denna utredning ingår som ett led i detta arbete.

I detta delbetänkande lägger utredningen fram förslag till en av de frågor som enligt direktiven skall behandlas med förtur, nämligen åtgärder som gäller knivar och andra farliga föremål.

Redan i dag finns regler som gör det möjligt för polisen att under vissa förutsättningar ingripa mot personer som bär kniv eller andra vapen t. ex. på gatan. Detta kan ske främst i situationer då det kan befaras att vapnen skall komma till brottslig användning. Utredningen anser att ett mera generellt utformat knivförbud förenat med en straffsanktion tydligare skulle markera samhällets avståndstagande från bruket att gå omkring beväpnad. Erfarenheter från bl. a. Finland, som är ett av flera länder som redan har en liknande lagstiftning, tyder på att ett sådant förbud kan minska benägenheten hos allmänheten att bära kniv. Man kan visserligen inte förvänta sig att ett knivförbud skulle få någon drastisk inverkan på våldsbrottslighetens totala nivå och utveckling. Samtidigt står det helt klart med tanke på att vapen av den här typen förekommer i så stor omfattning vid de allra grövsta våldsbrotten, att en minskad förekomst av sådana vapen bör få gynnsamma effekter i form av minskade skador i just denna brottskategori. Enkelt uttryckt: färre människor som dödas eller skadas svårt på grund av våld. Mot bakgrund av detta föreslår utredningen en lag om förbud mot att bära kniv och andra farliga föremål.

Vid utformningen av reglerna om knivförbud måste man beakta att besvärliga gränsdragningsproblem kan uppstå med hänsyn till att knivar har en vidsträckt användning som bruksföremål. En sådan användning måste naturligtvis tillåtas även i fortsättningen. Utredningen har därför i detta inledande skede av sitt arbete nöjt sig med att föreslå en reglering som är mindre långtgående är vad som kanske vore motiverat om man endast tog hänsyn till det angelägna intresset att minska förekomsten av knivvåld.

Den föreslagna nya lagen innebär ett förbud mot att inneha kniv vid offentliga tillställningar eller allmänna sammankomster. Detsamma gäller i fråga om andra stick- eller skärvapen samt andra föremål som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa.

Från detta förbud bör undantag göras för innehav som står i överensstämmelse med ändamålet med tillställningen eller sammankomsten eller om kniven eller föremålet skall användas vid ett arbete på platsen. Genom dessa undantag blir det möjligt att i sedvanlig omfattning använda kniv vid t. ex. olika slag av arbeten, i restaurangverksamhet, vid uppvisning e.d.

I fråga om en typ av vapen föreslår utredningen att förbud skall gälla även innehav på allmän plats, alltså t. ex. gator och torg. Det gäller s. k. gatustridsvapen som exempelvis knogjärn, spiralbatonger, slangbågar, karatepinnar och kaststjärnor. Sådana föremål har knappast någon lagligt godtagbar användning på allmän plats och det finns därför inte skäl att

befara några större gränsdragningsproblem vid tillämpningen av förbudsregeln.

Prop. 1987/88:98
Bilaga 1

Den som uppsåtligt eller av oaktsamhet bryter mot de föreslagna förbudsreglerna bör dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. I ringa fall skall inte dömas till ansvar. Genom detta undantag kan man undvika en tillämpning av förbudsreglerna som i enstaka fall kan framstå som stötande.

Den föreslagna lagen innehåller också en regel som förverkande av knivar och andra farliga föremål som har använts i strid mot lagen.

Om detta lagförslag antas avser utredningen att låta följa upp och utvärdera tillämpningen efter något tid. Man bör därvid kunna få underlag för att bedöma om det finns skäl att utvidga knivförbudet till att även avse t. ex. allmän plats.

Lagrådsremissens lagförslag

Förslag till

Lag om förbud mot att i vissa fall inneha knivar och andra farliga föremål

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Knivar, andra stick- och skärvapen och andra sådana föremål som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa får inte innehas vid offentliga tillställningar som avses i allmänna ordningsstadgan (1956:617) eller vid allmänna sammankomster som avses i lagen (1956:618) om allmänna sammankomster.

Förbudet i första stycket gäller inte,

1. om innehavet står i överensstämmelse med ändamålet med tillställningen eller sammankomsten,
2. om föremålet skall användas vid arbete på platsen eller
3. om innehavet annars med hänsyn till föremålets art och övriga omständigheter är att anse som befogat.

2 § Knogjärn, batonger, kaststjärnor och andra sådana föremål som är särskilt ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa får inte innehas på allmän plats.

Förbudet i första stycket gäller inte om föremålet enligt särskilda föreskrifter ingår i utrustning för viss tjänst eller visst uppdrag eller om innehavet annars med hänsyn till särskilda omständigheter måste anses uppenbart befogat.

3 § I fråga om vapen och andra föremål som vapenlagen (1973:1176) är tillämplig på gäller föreskrifterna där i stället för denna lag.

4 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 1 eller 2 § skall dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. I ringa fall döms inte till ansvar.

5 § Knivar eller andra föremål som innehafts i strid mot 1 eller 2 § skall förklaras förverkade, om det inte är uppenbart oskäligt.

Denna lag träder i kraft den 1 juni 1988.

	Sid.
Proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	2
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 4 februari 1988 ...	3
1 Inledning	3
2 Allmän motivering	3
2.1 Allmänna utgångspunkter	3
2.2 Knivförbud vid allmänna sammankomster och offentliga tillställningar	6
2.3 Förbud mot att inneha s. k. gatustridsvapen på allmän plats	10
2.4 Den lagtekniska lösningen	13
3 Upprättat lagförslag	14
4 Specialmotivering	14
5 Hemställan	19
6 Beslut	19
Utdrag av lagrådets protokoll den 11 februari 1988	20
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 18 februari 1988 ..	21

Bilagor

Bilaga 1 Sammanfattning av utredningens förslag

Bilaga 2 Lagrådsremissens lagförslag

